

Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου

**Προτάσεις της Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου
για την κοινωνική ένταξη δικαιούχων διεθνούς προστασίας**

Απρίλιος 2022

Η Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ) είναι το ανεξάρτητο συμβουλευτικό όργανο της ελληνικής Πολιτείας και ο Εθνικός Θεσμός σε θέματα προστασίας Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Έχει συσταθεί με βάση τους κανόνες των Ηνωμένων Εθνών, τις «Αρχές των Παρισίων και διέπεται από τον Ν 4780/2021. Σε αυτήν μετέχουν πρόσωπα οριζόμενα από σαράντα δύο φορείς (ανεξάρτητες Αρχές, πανεπιστημιακές σχολές νομικών και πολιτικών επιστημών, συνδικαλιστικές οργανώσεις, ΜΚΟ, πολιτικά κόμματα και υπουργεία).

Προτάσεις της Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου για την κοινωνική ένταξη δικαιούχων διεθνούς προστασίας*

Η ένταξη των δικαιούχων διεθνούς προστασίας είναι μία πολύπλευρη, περίπλοκη και σταδιακή διαδικασία με διαστάσεις νομικής, οικονομικής, κοινωνικής και πολιτισμικής υφής που είναι όλες σημαντικές για την ικανότητα των δικαιούχων διεθνούς προστασίας να δραστηριοποιηθούν με επιτυχία στην κοινωνία ως πλήρη μέλη της. Επιπλέον απαιτεί προσπάθειες από όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη, συμπεριλαμβανομένων της ετοιμότητας των δικαιούχων διεθνούς προστασίας να προσαρμοστούν στην Ελλάδα χωρίς να αποποιηθούν την πολιτισμική τους ταυτότητα και της αντίστοιχης προθυμίας και ετοιμότητας της ελληνικής κοινωνίας και των θεσμών της δημόσιας διοίκησης να υποδεχθούν τους πρόσφυγες και να ανταποκριθούν στις ανάγκες ένταξης ενός διαφορετικού πληθυσμού.

Οι προτάσεις που ακολουθούν στηρίζονται στα κυριότερα συμπεράσματα της διημερίδας σχετικά με την ένταξη δικαιούχων κοινωνικής προστασίας που διοργανώθηκε από την ΕΕΔΑ και την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες στις 18 & 19 Δεκεμβρίου 2019. Για κάποια συγκεκριμένα ζητήματα οι προτάσεις προσαρμόστηκαν στις νομοθετικές εξελίξεις που έλαβαν χώρα μέχρι τις 31 Ιανουαρίου 2022.

Σχετικά με τις διευκολύνσεις ένταξης των δικαιούχων της επικουρικής προστασίας επισημαίνουμε ότι πρέπει να απολαμβάνουν **το ίδιο επίπεδο κοινωνικής προστασίας** με αυτό που αναγνωρίζεται στους πρόσφυγες της Σύμβασης του 1951 και κατοχυρώνεται στις περί κοινωνικής ένταξης διατάξεις του Ν 4251/2014 . Στο πλαίσιο αυτό είναι απαραίτητη η επικαιροποίηση των διατάξεων νόμων, προεδρικών διαταγμάτων και υπουργικών αποφάσεων, όπου αυτή δεν έχει ήδη συντελεστεί, ώστε να αναφέρονται σε δικαιούχους διεθνούς προστασίας αντί σε Πρόσφυγες βάσει της Σύμβασης της Γενεύης του 1951. Στο πλαίσιο αυτό, θα πρέπει να αξιοποιηθεί **το Εθνικό Σχέδιο για την Ένταξη των Δικαιούχων Διεθνούς Προστασίας και των Μεταναστών που υιοθετήθηκε από το Κυβερνητικό Συμβούλιο Κοινωνικής Πολιτικής τον Ιούλιο του 2018** με πολυπρισματική προσέγγιση ως προς τα διάφορα πεδία ένταξης (γλωσσικές δεξιότητες, πληροφόρηση δικαιούχων για τα δικαιώματά τους, απασχόληση-επαγγελματικός προσανατολισμός, επαγγελματικές δεξιότητες και κοινωνική αρωγή, εκπαίδευση, πρόσβαση σε κατάλυμα, πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας, ειδική μέριμνα για τα ασυνόδευτα ανήλικα, πολιτογράφηση). Η επικαιροποίηση του εθνικού Σχεδίου θα πρέπει να εκπονηθεί με τις συνέργειες των Περιφερειών και των Δήμων της χώρας, αξιοποιώντας, παράλληλα, τα σχετικά διεθνή πρότυπα καθώς και τις βέλτιστες πρακτικές της κοινωνίας των πολιτών, των επιστημονικών φορέων, των κοινωνικών εταίρων καθώς και του ιδιωτικού τομέα της οικονομίας.

---

* Οι παρούσες Προτάσεις υιοθετήθηκαν από την Ολομέλεια στις 15.4.2022. Εισηγητής: Σπ. Απέργης, Προεδρεύων Γ' Τμήματος ΕΕΔΑ για την εφαρμογή των δικαιωμάτων του ανθρώπου στους αλλοδαπούς. Επιμέλεια κειμένου: Ε. Τζαβαλά, Επιστημονική Συνεργάτιδα ΕΕΔΑ.

Απαιτούνται επιχειρησιακά σχέδια ανά Περιφέρεια και ανά πεδίο ένταξης. Στο πλαίσιο αυτό είναι απαραίτητη η αξιοποίηση των σχετικών κοινοτικών κονδυλίων της περιόδου 2021-2027, η οποία είναι σημαντική και επαρκής για την υλοποίηση των στόχων της ένταξης¹. Στο πλαίσιο του εθνικού σχεδίου, απαιτείται καθορισμός στόχων και μια συστηματική και συγκρίσιμη βάση για τη συλλογή πληροφοριών και δεδομένων σε εθνικό επίπεδο που θα επιτρέψει την καλύτερη παρακολούθηση των επιπτώσεων που έχουν οι πολιτικές στους δικαιούχους διεθνούς προστασίας. Επιπλέον, απαιτείται η ανταλλαγή εμπειριών μεταξύ των εθνικών σημείων επαφής για την ένταξη σε κοινοτικό επίπεδο που θα συμβάλει επίσης στο να ληφθούν αποτελεσματικά υπόψη τα θέματα των προσφυγικών και μεταναστευτικών ροών μετανάστευσης στο εθνικό επίπεδο και η επεξεργασία βέλτιστων πρακτικών προσαρμοσμένων στις ιδιαιτερότητες των ομάδων στόχων. Η ΕΕΔΑ καλωσορίζει το πρόσφατο Ευρωπαϊκό Σχέδιο Δράσης για την ενσωμάτωση και την ένταξη για την περίοδο 2021-2027, το οποίο κάνει λόγο για στοχευμένη και προσαρμοσμένη υποστήριξη, λαμβανομένων υπόψη, των μεμονωμένων χαρακτηριστικών που αποτελούν συγκεκριμένες προκλήσεις, όπως το μεταναστευτικό προφίλ, το φύλο ή το θρησκευτικό υπόβαθρο.

Παράλληλα, η ένταξη των δικαιούχων διεθνούς προστασίας θα πρέπει να ακολουθεί την αρχή της αναλογικής κατανομής τους στην επικράτεια ανάλογα με την φέρουσα ικανότητα της κάθε περιοχής (π.χ. πληθυσμός, είδος οικονομικών-εμπορικών-αγροτικών δραστηριοτήτων). Στο πλαίσιο αυτό, **η ένταξη των αναγνωρισμένων δικαιούχων διεθνούς προστασίας πρέπει να πραγματοποιείται εντός του αστικού ιστού.**² Η Επιτροπή επισημαίνει ότι η αυστηροποίηση των προϋποθέσεων φιλοξενίας στις νέες Κλειστές Ελεγχόμενες δομές (έγερση τειχών, απαγόρευσης εισόδου εξόδου μετά 7 το απόγευμα και 7 το πρωί της επομένης κλπ) δημιουργεί ένα περιβάλλον απομόνωσης και αποκλεισμού τους από την ελληνική κοινωνία και συρρικνώνει σημαντικά τις δυνατότητες ομαλής ένταξής τους στο κοινωνικό σύνολο. Προτείνεται η άμεση επεξεργασία **ειδικών μαθημάτων ένταξης** ή προγραμμάτων που προορίζονται για μετανάστες και πρόσφυγες, όπως λχ το πρόγραμμα ΗΛΙΟΣ. Κρίνεται ιδιαίτερα σημαντικό να τονιστεί η ανάγκη να λαμβάνονται υπόψη **τα θέματα φύλου, σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας και χαρακτηριστικών φύλου και αναπηρίας** σε σχέση με την ένταξη των δικαιούχων διεθνούς

¹ Η χρηματοδότηση μπορεί να αντληθεί από το Ταμείο Ασύλου, Μετανάστευσης και Ένταξης, με προβλεπόμενο προϋπολογισμό ύψους 9,9 δισεκατομμυρίων για την προγραμματική περίοδο 2021-2027 και από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ESF+), με προβλεπόμενο προϋπολογισμό ύψους 99,3 δισεκατομμυρίων για την αντίστοιχη περίοδο. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, EU funds for migrant integration 2021-2027, διαθέσιμο στα αγγλικά: <https://bit.ly/3AhBFN3>

² Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Action plan on Integration and Inclusion 2021-2027, Νοέμβριος 2020, διαθέσιμο στα αγγλικά: <https://bit.ly/3KvwlKz>, σελίδα 7

προστασίας, τόσο στο επίπεδο των πολιτικών όσο και της συλλογής στατιστικών δεδομένων. Τέλος, απαιτείται η ενίσχυση της συνεργασίας με μη κρατικούς φορείς, μέσω διαφανών και αποτελεσματικών συμβάσεων.

Προκειμένου να σημειωθεί πρόοδος στη διαβούλευση του ως άνω εθνικού σχεδίου ένταξης, είναι σημαντικό να **ενισχυθεί ο διάλογος με τις οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών που έχουν μέλη ή ασχολούνται με δικαιούχους διεθνούς προστασίας**. Η ανάπτυξη ενός πεδίου διαρκούς θεσμικού διαλόγου που βασίζεται στη διασφάλιση της αμοιβαίας εμπιστοσύνης μεταξύ Πολιτείας και των διαφόρων κοινοτήτων αποτελεί βασική προϋπόθεση για την προώθηση της ένταξης των δικαιούχων διεθνούς προστασίας και τη διατήρηση της κοινωνικής συνοχής.

Ειδικά για τους ασυνόδευτους ανηλίκους προτείνεται ένα κεντρικό, κρατικά συγκροτημένο και ενιαίο σύστημα παροχής παιδικής προστασίας και φροντίδας για όλα τα παιδιά που θα περιλαμβάνει, ως κύριες κατευθύνσεις την κατάργηση της κράτησής τους, σε κάθε περίπτωση, την ενίσχυση της παροχής διερμηνείας, των πολιτισμικών διαμεσολαβητών και της παροχής ψυχοκοινωνικής υποστήριξης, τις υποχρεωτικές επιμορφώσεις όσων ασχολούνται με παιδιά, τις σταθερές σχέσεις των παιδιών με πρόσωπα φροντίδας και εμπιστοσύνης που απασχολούνται σταθερά σε τέτοιες θέσεις, την ενεργοποίηση του θεσμού της αναδοχής, την παροχή ανθρωπιστικού καθεστώτος σε όσα παιδιά δεν πληρούν τις προϋποθέσεις για διεθνή προστασία και τη βελτίωση του συστήματος χρηματοδότησης και εποπτείας των μη κυβερνητικών οργανώσεων που έχουν δομές φιλοξενίας ανηλίκων.

Προαπαιτούμενα για την ομαλή ένταξη των δικαιούχων διεθνούς προστασίας στην ελληνική κοινωνική και οικονομική ζωή της χώρας είναι **η έγκαιρη απόκτηση ΑΦΜ, ΑΜΚΑ, ατομικού τραπεζικού λογαριασμού και η δυνατότητα εγγραφής στη Δημόσια Υπηρεσία Απασχόλησης (ΔΥΠΑ) κατά τα προβλεπόμενα στην ισχύουσα νομοθεσία και με όρους ισότητας**. Για το λόγο αυτό χρειάζεται η ενεργοποίηση εναλλακτικών τρόπων αποδείξεως (όπως λχ προβλέπει το άρθρο 26 του Ν. 4636/2019) **κάθε φορά που απαιτείται από τους δικαιούχους διεθνούς προστασίας η προσκόμιση εγγράφου ή πιστοποιητικού από τις αρχές της χώρας τους το οποίο δεν είναι σε θέση να επιτύχουν λόγω της νομικής τους κατάστασης**. Απαιτούνται έτσι συνέργειες των κρατικών υπηρεσιών προς την κατεύθυνση της άρσης των εμποδίων για την ολοκλήρωση των παραπάνω διαδικασιών. Στη συνέχεια, θα πρέπει να αρθούν οι γραφειοκρατικοί περιορισμοί που δυσχεραίνουν την πρόσβαση στην απασχόληση όσο και στα προγράμματα κοινωνικής αλληλεγγύης (πχ Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα, Επίδομα Στέγασης, Επίδομα Παιδιού, Αναπηρικά Επίδομα).

Αμέσως μετά την απόδοση καθεστώτος στους δικαιούχους διεθνούς προστασίας, **απαιτείται η παροχή ολοκληρωμένης πληροφόρησης για τα δικαιώματά τους** στους δικαιούχους διεθνούς προστασίας σε γλώσσα που κατανοούν από την Υπηρεσία Ασύλου ή άλλο φορέα και ο αντίστοιχος συντονισμός των αρμοδίων για την ένταξη δημόσιων και λοιπών υπηρεσιών (πχ Εφορίες, ΕΦΚΑ, ΔΥΠΑ, Τράπεζες). Θετική είναι η δημιουργία ενός help desk κοινωνικής ένταξης από το Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου, ωστόσο η πρόσβαση στην πληροφόρηση θα πρέπει να είναι δυνατή σε όλες τις γλώσσες του προσφυγικού πληθυσμού (συμπεριλαμβανομένης της Διεθνούς Νοηματικής Γλώσσας για όσους/όσες εξ' αυτών είναι κωφοί ή έχουν προβλήματα ακοής, της γραφής Braille για τα τυφλά άτομα και άτομα με προβλήματα όρασης) και όχι μόνο στην ελληνική και αγγλική και να αφορά ευρύτερα θέματα κοινωνικής ένταξης και όχι μόνο τα προσφερόμενα. Συναφώς, θα πρέπει να εξασφαλίζεται η διάθεση πιστοποιημένων διερμηνέων κατά τη διάρκεια όλων των διαδικασιών ένταξης των αναγνωρισμένων δικαιούχων διεθνούς προστασίας.

Παράλληλα, απαιτείται **εξασφάλιση της οικογενειακής επανένωσης της οικογένειας του δικαιούχου διεθνούς προστασίας, ανεξαρτήτως φύλου των μελών της** με εκσυγχρονισμό του νομοθετικού πλαισίου και άρση εμποδίων από τις κρατικές υπηρεσίες, ιδίως τις ελληνικές διπλωματικές αρχές στο εξωτερικό για την ως άνω οικογενειακή επανένωση. Η μη συμπερίληψη των δικαιούχων επικουρικής προστασίας στις διατάξεις περί οικογενειακής επανένωσης χρειάζεται να θεραπευτεί άμεσα ενώ χρήζει επανεξέτασης (προς την κατεύθυνση της διεύρυνσης) το ζήτημα του προσδιορισμού των μελών της οικογένειας δικαιούχου διεθνούς προστασίας που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής των εν λόγω διατάξεων, ιδίως των ενήλικων παιδιών στη χώρα καταγωγής.

Η **πρόσβαση στην απασχόληση** πιστεύουμε ότι πρέπει αποτελεί τη σημαντικότερη πολιτική προτεραιότητα για τις εθνικές πολιτικές ένταξης. Απαιτούνται ειδικά προγράμματα επαγγελματικού προσανατολισμού, επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης για μισθωτή και ανεξάρτητη επιχειρηματική δραστηριότητα και παροχής συμβουλών για εργασιακά θέματα στους πρόσφυγες και τους μετανάστες. Για την επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση είναι κρίσιμο να λειτουργεί ένα σύστημα αναγνώρισης των τίτλων σπουδών, επαγγελματικών δικαιωμάτων και επαγγελματικών προσόντων των δικαιούχων διεθνούς προστασίας, διαδικασία στην οποία μπορούν να συμβάλουν οι αρμόδιοι φορείς, όπως ο Εθνικός Οργανισμός Πιστοποίησης Προσόντων και Επαγγελματικού Προσανατολισμού (ΕΟΠΠΕΠ) κι ο ΔΟΑΤΑΠ. Όπου υπάρχει ιδιαίτερη δυσκολία ή αδυναμία να προσκομίζονται τέτοιοι τίτλοι, θα πρέπει να διασφαλίζεται η δυνατότητα εναλλακτικών τρόπων αποδείξεως όπως λχ μέσω του Ευρωπαϊκού Διαβατηρίου Προσόντων (European Qualifications Passport). Προτείνεται ο **σχεδιασμός κλαδικών πολιτικών για τους**

εργαζόμενους και τους εργοδότες. Απαραίτητο προαπαιτούμενο για την υλοποίηση των πολιτικών ένταξης στην απασχόληση είναι η διευκόλυνση της πρόσβασης και οργάνωση εργασιακής συμβουλευτικής από τη ΔΥΠΑ στη γλώσσα που κατανοούν οι δικαιούχοι διεθνούς προστασίας, συμπεριλαμβανομένης της Διεθνούς Νοηματικής Γλώσσας για όσους/όσες εξ' αυτών είναι κωφοί ή έχουν προβλήματα ακοής, της γραφής Braille για τα τυφλά άτομα και άτομα με προβλήματα όρασης, αλλά και της εκμάθησης προετοιμασίας βιογραφικού και παρουσίας σε συνέντευξη. Το σχετικό πιλοτικό πρόγραμμα του ΟΑΕΔ με την τεχνική βοήθεια από την Παγκόσμια Τράπεζα θα πρέπει να ξεκινήσει να υλοποιείται το γρηγορότερο δυνατόν.

Οι γλωσσικές δεξιότητες και η βελτίωση του μορφωτικού επιπέδου είναι ένα άλλο πεδίο ένταξης. **Προτείνεται** η καθιέρωση επιδοτούμενων μαθημάτων ελληνικών και πιστοποίησης γνώσης της ελληνικής γλώσσας από τον αρμόδιο φορέα με δικαίωμα πρόσβασης σε όλους τους δικαιούχους διεθνούς προστασίας οι οποίοι δεσμεύονται να τα παρακολουθήσουν, αλλά και μαθημάτων Ελληνικής Νοηματικής Γλώσσας για τα άτομα με κώφωση ή με προβλήματα ακοής και γραφής Braille για τα τυφλά ή με πρόβλημα όρασης άτομα. Παράλληλα, η διαδικασία ένταξης των δικαιούχων διεθνούς προστασίας θα επικουρηθεί σημαντικά από την καθιέρωση ειδικών σεμιναρίων πολιτειακής αγωγής από τον αρμόδιο οργανισμό.

Στο εθνικό σχέδιο θα πρέπει να περιλαμβάνεται ένα πρόγραμμα κοινωνικής κατοικίας ώστε να έχουν αξιοπρεπή **πρόσβαση σε κατάλυμα** οι δικαιούχοι διεθνούς προστασίας καθώς και άλλες ευάλωτες κοινωνικές ομάδες, ημεδαπών και νομίμως διαμενόντων μεταναστών, υπηκόων τρίτων χωρών. Στο πλαίσιο αυτό θα πρέπει οπωσδήποτε να υπάρξει πρόνοια διαμοιρασμού των δικαιούχων καταλύματος ώστε αντιμετωπίζονται οι αρνητικές συνέπειες που προκύπτουν από το διαχωρισμό και την υπερσυγκέντρωση σε υποβαθμισμένες αστικές ζώνες.

Στον τομέα της **υγείας**, απαιτείται η αντιμετώπιση των δικαιούχων διεθνούς προστασίας υπό τριπλή ετερότητα: α) τη νομική ιδιότητα του δικαιούχου διεθνούς προστασίας, β) του πολιτισμικού υποβάθρου τους, γ) της ψυχικής τους ιδιαιτερότητας. Όπως υπενθύμισε η πανδημία του κορωνοϊού, είναι κρίσιμης σημασίας η άρση των νομικών, γραφειοκρατικών και υπηρεσιακών εμποδίων πρόσβασης των δικαιούχων διεθνούς προστασίας στις υπηρεσίες υγείας είτε αφορούν πρωτοβάθμια είτε νοσοκομειακή περίθαλψη είτε ψυχοκοινωνική υποστήριξη. Χρειάζεται περαιτέρω βελτίωση του συντονισμού των συναρμόδιων υπηρεσιών για την ιατροφαρμακευτική περίθαλψη των δικαιούχων διεθνούς προστασίας. Ειδική μέριμνα απαιτείται για τις ανάγκες ομάδων πληθυσμού, όπως τα τρανς πρόσωπα και τα άτομα με αναπηρία.

Στον τομέα της **εκπαίδευσης**, προτείνεται η περαιτέρω ενίσχυση του μοντέλου του συμπεριληπτικού σχολείου με κατάλληλη υποστήριξη των εκπαιδευτικών και της σχολικής μονάδας με πρόνοια για **ειδικές τάξεις ενηλίκων** και τακτικές επιμορφώσεις εκπαιδευτικών, ιδίως αναφορικά με την διαπολιτισμική εκπαίδευση με τις δομές Υποδοχής και Εκπαίδευσης των Προσφυγοπαίδων να αποτελούν μία προενταξιακή διαδικασία. Προτείνεται επίσης η κατάρτιση και υλοποίηση διαφοροποιημένων προγραμμάτων εκπαίδευσης ειδικά για τους εφήβους με επικαιροποίηση του υλικού για τα ελληνικά ως δεύτερη γλώσσα, τόσο για τα Προσφυγόπαιδα που παρακολουθούν σχολικές τάξεις της Γενικής και Επαγγελματικής Εκπαίδευσης, όσο και όσα φοιτούν σε Σχολικές Μονάδες Ειδικής Αγωγής κι Εκπαίδευσης. Ιδιαίτερο ρόλο θα πρέπει να διαδραματίσουν τα σχολεία δεύτερης ευκαιρίας και τα προγράμματα ταχύρρυθμης αναπλήρωσης διαστημάτων αποσχολοποίησης, αλλά και η ένταξη των Προσφύγων με αναπηρίες σε προγράμματα Κέντρων Δημέρευσης-Ημερήσιας Φροντίδας (Κ.Δ.Η.Φ.) και Κέντρων Δημιουργικής Απασχόλησης Ατόμων με αναπηρίες (ΚΔΑΠ ΑμεΑ). Σημειώνεται, επίσης, η ανάγκη πρόβλεψης μηχανισμού παρακολούθησης της διαρροής μαθητών/τριών στο δημόσιο σχολείο. Περαιτέρω προτείνεται η διεύρυνση και σταθεροποίηση των σχετικών προγραμμάτων γλωσσικής εκπαίδευσης των πανεπιστημίων για παιδιά και γονείς καθώς η καθιέρωση πάγιων προγραμμάτων επαγγελματικού προσανατολισμού και επαγγελματικής εκπαίδευσης καθώς και προγραμμάτων ταχύρρυθμης εκμάθησης δεξιοτήτων ένταξης στην καθημερινότητα (π.χ. μαθηματικά, χρήση υπολογιστή και προγραμμάτων υπολογιστή) με καθιέρωση σχετικής πιστοποίησης από τον ΕΟΠΠΕΠ. Στο πλαίσιο αυτό, θα πρέπει να λαμβάνονται μέτρα για τα ψηφιακά αναλφάβητα παιδιά καθώς κι εκείνα με κινητικές ή νοητικές δυσκολίες. Η **πολιτειακή αγωγή** παρέχει πληροφορίες σχετικά με τα θεμελιώδη δικαιώματα και υποχρεώσεις των πολιτών, περιλαμβανομένης της ισότητας ανδρών και γυναικών, καθώς και για τους κλασικούς κανόνες και τις αξίες που διέπουν την κοινωνία υποδοχής και μπορεί να έχει ενισχυμένη θέση στα εκπαιδευτικά προγράμματα που απευθύνονται στους δικαιούχους διεθνούς προστασίας.

Στα ζητήματα **πολιτογράφησης** των δικαιούχων διεθνούς προστασίας, απαιτείται η βελτίωση της αποτελεσματικότητας της όλης διαδικασίας ιδίως με την άρση των διοικητικών εμποδίων (π.χ. ενίσχυση σε υλικοτεχνική υποδομή και στελεχιακό δυναμικό των Επιτροπών Πολιτογράφησης με καθιέρωση τακτικών συνεδριάσεων και αποζημίωσης για τα μέλη της, επιτάχυνση της έκδοσης αποφάσεων επί των αιτήσεων πολιτογράφησης). Η παροχή πληροφόρησης σε κατανοητή για τους αιτούντες γλώσσα, περιλαμβανομένης της Διεθνούς Νοηματικής Γλώσσας και της γραφής Braille. Η αύξηση, τον Απρίλιο του 2020, από τα 3 στα 7 έτη του απαιτούμενου χρόνου νόμιμης και μόνιμης παραμονής στην Ελλάδα ως προϋπόθεση υποβολής αίτησης πολιτογράφησης από δικαιούχους διεθνούς προστασίας αποτέλεσε μια

ιδιαίτερα δυσάρεστη έκπληξη ιδίως σχετικά με τους λόγους που επικαλέστηκε η Διοίκηση ενώπιον του Ελληνικού Κοινοβουλίου ως βάση για την αλλαγή αυτή. Σε αντιστάθμισμα αυτής της εξέλιξης θα πρέπει να υιοθετηθεί η καλή πρακτική κάποιων κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης που συνυπολογίζουν το χρόνο (εν όλω ή κατά ένα μέρος) διαμονής στη χώρα των δικαιούχων διεθνούς προστασίας από το διάστημα της υποβολής της αίτησης διεθνούς προστασίας τους μέχρι την αναγνώρισή τους.

Οι νέες διατάξεις (ΥΑ 29845/22.4.2021, ΦΕΚ Β' 1652) σε συνδυασμό με την πρόσφατη θέσπιση μιας τυποποιημένης αυστηρής διαδικασίας αξιολόγησης της γλωσσομάθειας, η οποία περιλαμβάνει γραπτές εξετάσεις Ιστορίας, Γεωγραφίας, Πολιτικών Θεσμών και Πολιτισμού, καθώς και Ελληνικής Γλώσσας (άρθρο 6 του ν. 4735/2020 «Διαδικασία Πολιτογράφησης – Τροποποίηση του άρθρου 7 του ΚΕΙ»), δυσχεραίνουν κατά τη γνώμη της ΕΕΔΑ, δραστικά την πολιτογράφηση αλλογενών πολιτών που είναι εγκατεστημένοι μόνιμα στην Ελλάδα. Η ΕΕΔΑ υπενθυμίζει τον προβληματισμό της ως προς την υιοθέτηση αυστηρών φορμαλιστικών-αντικειμενικών δοκιμασιών, οι οποίες θεσπίστηκαν πρωτίστως για τη διασφάλιση της αντικειμενικότητας, της καθολικότητας και του αδιάβλητου της διαδικασίας (βλ. άρθρο 2 του ν. 4735/2020). Εντούτοις, η τυποποίηση των διαδικασιών πιστοποίησης της γνώσης της ελληνικής γλώσσας πιθανώς να στερήσει τη δυνατότητα διαπίστωσης της ύπαρξης ουσιαστικών προϋποθέσεων πολιτογράφησης σε αλλογενείς πολίτες μόνιμα εγκατεστημένους στην Ελλάδα, οι οποίοι είναι επαρκείς στον προφορικό λόγο, υπολείπονται όμως των απαραίτητων, αυστηρά γραμματικών γνώσεων που απαιτούνται από τις αντίστοιχες γραπτές εξετάσεις. Επιπλέον οφείλει η Πολιτεία να προβλέψει την εξέταση κωφών και βαρυκοών στη νοηματική γλώσσα και των τυφλών και με προβλήματα όρασης ατόμων στη γραφή Braille. Τέλος, ειδική διαδικασία πρέπει να ακολουθείται για την εξέταση των ατόμων με νοητική ή ψυχική αναπηρία.

Η καταπολέμηση των διακρίσεων, των στερεοτύπων και του ρατσισμού έχει καταστεί ακόμη πιο περίπλοκη στο τρέχον πολιτικό κλίμα με τα αρνητικά στερεότυπα για τους μετανάστες και τους δικαιούχους διεθνούς προστασίας που προβάλλονται ορισμένες φορές στα μέσα ενημέρωσης και την αυξημένη στήριξη που παρατηρείται προς πολιτικά κόμματα με ακραίες ρατσιστικές και ξενοφοβικές θέσεις. Οι πολιτικές για την καταπολέμηση των διακρίσεων και του ρατσισμού δεν συνδέονται πάντα με τις στρατηγικές ένταξης που εφαρμόζονται. Προτείνεται η ανάληψη πρωτοβουλιών με **διατομεακές εκστρατείες** ενημέρωσης στο ευρύτερο κοινό, εισαγωγή μαθημάτων και εκπαιδευτικών εργαλείων για την αποτελεσματική αντιμετώπιση των διακρίσεων και του ρατσισμού. Στο πλαίσιο αυτό είναι κρίσιμη και νευραλγική η συνεπής και απρόσκοπτη λειτουργία του Εθνικού Συμβουλίου κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας (ΕΣΡΜ), στο οποίο συμμετέχουν η ΕΕΔΑ και το Δίκτυο

Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας ως μέλη. Το Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας που έχει ιδρύσει η ΕΕΔΑ με την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες προτείνει την ανάληψη περαιτέρω πρωτοβουλιών και μέτρων που μπορούν να συμβάλουν στην ένταξη των προσφύγων και των μεταναστών, στον περιορισμό των πιέσεων που δέχονται οι τοπικές κοινωνίες (ιδίως των νησιών-σημείων εισόδου), και επομένως στην πρόληψη ή ελαχιστοποίηση των κοινωνικών εντάσεων, που με τη σειρά τους δημιουργούν πρόσφορο έδαφος για ξενοφοβικές εκδηλώσεις και ρατσιστική συμπεριφορά.